

Ahmet EYİM*

Nesne ve Olay Ontolojileri Üzerine

Özet

Nesne ve olayların ontolojik statülerinin ne olduğu üzerine birçok tartışma vardır. Bu tartışmalardan rakip ontolojik kuramlar, yani nesne veya olay ontolojileri, ortaya çıkmaktadır. Bu ontoloji kuramları veya ontolojiler, nesnelere ve olaylar arasındaki bağıntıyı açıklamaya çalışmaktadır. Nesne ontolojileri, dünyanın nesnelere meydana geldiğini ve metafizik bir kategori olarak olayların, nesnelere türetilebileceğini iddia eder. Öte yandan, olay ontolojilerine göre, temel varlık kategorisi olarak olaylar, dünyanın nihai bileşenleridir. Olay ontolojileri, olayların nesnelere önce olduğunu ve nesnelere olaylara indirgenebileceğini iddia eder. Başka bir rakip görüşse, nesnelere ve olayların temel olarak eşit ve farklı kategorilerin öğeleri olduğunu iddia eder. Bu çalışmanın amacı, nesnelere veya olayların metafiziksel olarak temel kategori olup olmadıklarını ve rakip görüşleri açıklamaktır.

Anahtar Terimler

Nesne, Olay, Ontoloji.

On The Ontologies of Objects and Events

Abstract

There are many discussions on what the ontological status of objects and events is. From these discussions, competing ontological theories, namely *object* or *event ontologies*, emerge. These ontological theories, or ontologies try to explain the relation between objects and events. Object- ontologies says that the world consists of objects and events as a metaphysical category can be derived from the objects. On the other hand, according to event ontologies, as a basic categories of existence events are the ultimate constituents of the world. Event ontologies maintain that events are prior to objects and objects can be reduced to events. Another competing view affirms that objects and events are the items of basically equal and distinct categories. The purpose of this paper is to account for whether objects or events are the metaphysically essential category and explains these competing views.

* Araş. Gör., eyim@metu.edu.tr, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe EABD Doktora Öğrencisi. Bu çalışmamda benden yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. David Grünberg ve Zehra Tonyalı'ya teşekkürlerimi sunarım.

Key Terms

Object, Event, Ontology.

Ontoloji kavramı en genel anlamıyla varlığı ve var olanların temel özelliklerini (niteliklerini) araştıran felsefe dalını tanımlamaktadır. Neler vardır? Sayılar, insanlar, masalar, elektronlar, ölümler veya patlamalar var mıdır? Örneğin günlük dilde biz, genel bir varlık kategorisi olup olmadığına bakmaksızın, ağaçlardan, masalardan, taşlardan bahsederken nesnelere; doğumlardan, ölümlerden, evliliklerden bahsedilirken de olaylara işaret etmekteyiz.

“Genel bir varlık kategorisi olarak nesne veya olaylar var mıdır?” sorusu ontolojinin temel sorularından biridir. Nesne ve olay kategorileri arasında nasıl bir ilişki vardır? Nesne veya olay kavramları temel bir kategoriye mi, yoksa başka varlıklardan türetilmiş bir kategoriye mi işaret eder? Bütün bu sorulara cevap arayışları, olay ve nesne kategorilerinin birbirinden bağımsız kategoriler olup olmadığı tartışmalarını beraberinde getirmektedir. Bu çalışma, olay ve nesne kavramlarının temel varlık kategorileri için hazırlanmış olan ontoloji tablolarındaki yerini incelemeyi ve “Temel varlık kategorisi nelerdir?” sorusu ışığında, olayların mı yoksa nesnelere mi daha temel olduğunu savunan görüşleri açıklamayı amaçlamaktadır.

Nesne ve olay kategorileri ve bu kategoriler arasındaki ilişki ile ilgili üç farklı ontolojik görüş ortaya çıkmıştır. Olay ve nesne kategorileri ile ilgili olarak tekçi (*monistic*) ve çoğulcu ontolojilerden bahsedilebilir. Tekçi ontolojileri savunan filozoflar, olay veya nesne kategorilerinin birbirine indirgenebileceğini kabul eder. Bu görüşe göre, olay veya nesnelere birbirine indirgenmesi, ontoloji kuramlarımızın açıklama gücünün azaltmaz. Nesnelere olaylara indirgenebileceğini savunan görüşlere “olay ontolojisi”; olayların nesnelere indirgenebileceğini savunan görüşlere de “nesne ontolojisi” adı verilir. Çoğulcu ontolojilerse, olay ve nesne kategorilerinin birbirine indirgenemeyen ve eşit derecede temel kategoriler olduğunu iddia eden görüşlerdir (Lowe, 2002, s. 232).

Olay ve nesne kategorileri üzerine yapılan tartışmalar, “olay ontolojisi mi, yoksa nesne ontolojisi mi?” tartışmalarının paralelinde devam etmektedir. Olay ontolojilerini savunan filozoflara göre, modern fiziğin fiziksel dünyayı dört boyutlu uzay-zaman çokluluğu (*manifold*) biçiminde tanımlaması nedeniyle olay ontolojilerinin kabulü zorunludur. Einstein’ın Özel Görelilik Kuramı ile fiziğin konusu değişmiştir. Klasik fizik, nesne ve nesnelere arasındaki ilişkileri incelerken; Einstein ile fizik, olayların meydana gelmesini ve onların birbiriyle olan ilişkilerini incelemeye başlamıştır. Bu nedenle, çağdaş fizik olay ontolojisinin kabulünü zorunlu kılar.

Nesne ontolojilerini savunan görüşlere göre ise, nesnelere olay serileri veya toplamı olarak kabul edilmesi bir kategori hatasıdır. Çünkü, olaylar meydana gelirken; olaylara dahil olan nesnelere, bu olayların meydana geldiği zamanları aşan bir geçmişe sahiptir. Örneğin, tarihte belirli bir zamanda meydana gelmiş bir savaşı olay olarak inceleyelim. Bu savaş belirli bir zamanda meydana gelmiştir ve savaşa katılan askerler bu olayın meydana geldiği zamanı aşan bir geçmişe sahiptir, yani savaşa katılan askerler, olay gerçekleşmeden önce var olan ve sonra da var olmaya devam eden varlıklardır. Bu nedenle, olayların gerçekleşmesi için nesnelere ihtiyaç vardır.

Özetle ifade edecek olursak, nesne ve olay kategorileri ile ilgili olarak üç temel görüş ortaya çıkmıştır. Nesne ontolojisi olarak adlandıracağımız birinci görüşe göre, nesnelere olaylardan daha temel bir kategoridir ve olaylar nesnelere indirgenebilir. Olay ontolojisi olarak adlandıracağımız ikinci görüş ise, olayların nesnelere daha temel bir kategori olduğunu ve nesnelere olay serilerine indirgenebileceğini savunmaktadır. Çoğulcu ontoloji olarak kabul ettiğimiz üçüncü görüş ise, nesne ve olayların birbirinden farklı ve biri diğerine üstün olmaksızın eşit ve dünyanın nihai bileşenleri olduğunu savunur.

Nesne veya olay ontolojileri üzerine yapılan tartışmalarını kısaca özetledikten sonra şimdi sırasıyla nesne ve olay ontolojilerini savunan görüşleri ele alalım.

A- Ontolojik Kategori Olarak Nesnelere Temel alan Görüşler veya Nesne Ontolojileri:

Nesne ontolojileri, dünyanın nesnelere oluştuğunu ve nesnelere uzay-zamanın bölgelerinde yerleşmiş durumda olduğunu iddia eder. Bu görüşe göre, dünyanın kendisi de, içinde diğer nesnelere toplamış bir nesnedir. Nesnelere dünyanın gerçek malzemeleridir ve olaylar onlardan mantıksal bir yapı olarak türetilir. Bu görüş, olayların temel bir kategori olduğunu varsayarak ontolojilerimizin gereksiz yere genişletilmesine gerek olmadığını savunmaktadır.

Olayların nesnelere indirgenebileceğini savunan ve nesne ontolojileri başlığı altında ele alınabilecek başlıca görüşler şunlardır: *Özellik Örnekleme Olarak Olaylar*, *Soyut Tikeller Olarak Olaylar*, *Olgu Durumu Olarak Olaylar* ve *Değişim Olarak Olaylardır*.

1. Özellik Örnekleme Olarak Olaylar (Kim'in Olay Anlayışı):

Kim, "özellik örnekleme olarak olaylar" (*events as attribute exemplification*) olarak adlandırılan bir model önermektedir. Kim'e göre "olay" kavramı, genellikle "değişme"yi ifade eder ve değişme, maddenin veya nesnenin daha önceden sahip olmadığı bir özelliğe veya bağıntıya sahip olması ya da daha önceden sahip olduğu bir özelliği veya bağıntıyı kaybetmesidir. Olay, nesnelere özellikleri belirli bir zamanda örneklemedir. Kim, madde veya nesne derken masa, sandalye, insan, canlı yaratıklar gibi nesnelere bahseder ve nesne anlayışının herhangi özel bir töz doktriniyle özdeşleştirilmemesi gerektiğini söyler (1998, s. 310).

Kim'in olay anlayışı genel olarak eleyici (*eliminative*) veya indirgemeci olarak tanımlanabilir. Kim'e göre, olaylar madde, yüklem ve zamana indirgenebilir çünkü olaylar, madde, bir yüklem ve zaman içeren sıralı üçlü yapılar veya yapılandırılmış bileşiklerdir. S'yi yapıcı madde, P'yi yapıcı özellik ve t'yi S'nin P yüklemine (özellik) örneklemediği zaman olarak tanımladığımızda, olaylar [s, P, t] biçiminde kısaca ifade edilebilir. (1998, s. 310). Örneğin, Kim'e göre "Ali'nin dün gece yaralandı" bir önermesi, [(s: Ali), (P: yaralanma), (t: dün gece)] yapılandırılabilir bir olayı ifade etmektedir.

Kısacası Kim, bu görüşü ile olayların temel bir ontolojik kategori olmadığını; onların madde, yüklem ve zaman gibi diğer ontolojik kategorilerden türetildiğini iddia etmektedir. Fakat Kim amacının olayları madde, özellik ve zaman'a indirgemek değil; olayları bu ontolojik kategoriler ile ilişkilendirerek, metafiziksel doğası hakkında bir şeyler söylemek olduğunu belirtmektedir (1998, s. 312).

Olaylar, tekrarlanamayan tikellerdir ve belirli bir zamanda, belirli bir yerde sonsuz sayıda olay meydana gelebilir; ancak bir olayın öznesi, aynı anda birden fazla yerde bulunamayacağından, bir olay belirli bir anda, belirli bir yerde birden fazla meydana gelemez. Olaylar, belirli bir zamanda özelliklere sahip olmak ya da özelliği kazanmak olduğu için tekrarlanmazlar. Kim'e göre olayların uzamsal konumları vardır ve konumları olayları meydana getiren nesnelerin konumları tarafından belirlenir.

Kim, olayların hangi durumda var olduğunu anlatan ve hangi durumda iki olayın özdeş olduğunu ifade etmek için iki ana ilke ortaya koymuştur. Kim'in önerdiği varlık koşulunu şöyle ifade edebiliriz: Bir olay $[s, P, t]$, ancak ve ancak s nesnesinin P yüklemine t anında sahip olması durumunda var olabilir. Kim'e göre, her sıralı $\langle s, P, t \rangle$ var olmayabilir çünkü bir olay sadece ve sadece bileşenleri var olduğunda vardır. Örneğin, "Hitler, Polonya'yı 2002 yılında işgal etti" önermesi sıralı üçlü olarak $\langle s: \text{Hitler}, P: \text{işgal etmek}, t: 2002 \rangle$ biçiminde yazabiliriz. Ancak bu sıralı üçlü bir olaya işaret etmez, çünkü bir olay ancak ve ancak bileşenleri var olduğunda vardır. Özdeşlik koşulu ise, "iki farklı olay, $[s, P, t]$ ve $[s_1, P_1, t_1]$ ancak ve ancak $s = s_1, P = P_1$, ve $t = t_1$ olduğunda özdeştir" biçiminde ifade edilebilir. "Brutus Sezar'ı öldürdü" ve "Brutus Sezar'ı yaraladı" önermeleri olaylara işaret eder ve eğer iki önerme aynı tikellere, aynı özelliklere işaret ediyorsa, bu iki önerme aynı olay ile ilgilidir (Davidson, 1998, s. 300). Ancak Kim'e göre, her "yaralama" olayı, "öldürme" olmadığından bu iki cümle aynı olaydan bahsetmemektedir. Bu nedenle Kim'in olay anlayışı, olayları gereğinden fazla çoğalttığı iddiasıyla eleştirilmektedir. Kim'in anlayışının, olayların tekrar betimlenmesine izin verdiği için, olayların sayısı gereksiz yere artmaktadır.

2. Soyut Tikeller Olarak Olaylar (Bennett'in Olay Anlayışı):

Bennett, Kim'in olay anlayışını biraz değiştirmiş ve olayların soyut tikel (*trope*) olduğu görüşüne dayanarak kendi anlayışını önermiştir. Olaylar kesinlikle evrendeki temel parçalardan biri olamaz ve olaylar temel varlık kategorilerinde yer alamaz; çünkü olaylarla ilgili bütün gerçeklere, onları temel bir kategori olarak kabul etmeksizin nesne, özellik ve zaman gibi daha temel kategorilerin birlikteliği ile ulaşılabilmektedir (Bennett, 1988, s. 12).

Bennett'e göre olaylar soyut tikellerdir, çünkü bir özelliğin örneklenmesi tikeldir. Özellikleri soyut tikeller olarak kabul eden görüşlere göre, bu kâğıt parçasının beyazlığı gibi bir şey vardır ve bu kâğıda hastır. Yani, bu beyazlık, sadece beyazın farklı tonu olduğundan değil aynı zaman da "bu" kâğıt parçasının beyazlığı olduğundan diğer şeylerin beyazlığından farklıdır. Özellikler maddeler tarafından değil; uzay-zaman bölgeleri tarafından örneklediği ve "olay" kavramı uzay-zamanın bölgelerinde bir özelliğin örneklenmesini ifade ettiği için (Bennett, 1988, s. 117), olaylar soyut tikellerdir ve bu nedenle tekrarlanamazlar. Bennett, "Ali'nin dün gece yaralanması" olayının soyut tikel olduğunu kabul eder; çünkü "yaralanma" özelliği uzay-zamanın

farklı bölgelerinde farklı farklı örneklendiği için, “Ali’nin dün gece yaralanması”, meydana gelen diğer bütün yaralanmalardan farklıdır. Sonuç olarak Bennett’e göre, bir özelliğin örneklenmesinden özelliğin kendine özgü bir örneği (olay) meydana gelir ve bu soyut tikeldir. Bu noktada Bennett, kendi görüşüne temel aldığı Kim’in olay anlayışından ayrılır (Lombard, 1998, ss. 287-288).

3. Olgu Durumu Olarak Olaylar (Chisholm’un Olay Anlayışı):

Chisholm olayları “olgu durumu” (*states of affairs*) olarak tanımlamaktadır. Olay, bir nesnenin P gibi bir özelliğe t anında sahip olma durumudur. Chisholm’a göre, olayları $[s, P, t]$ olarak tanımlamak yerine, $[s, P]$ durumunun t anında meydana geldiği veya var olduğunu söylemek daha doğru olacaktır.

Chisholm’a göre “olay” ve “önerme”nin kavramlarının her ikisi de “olgu durumlarına” (*states of affairs*) işaret ettiğinden olayların önermelere benzer olduğunu söyler. Ancak önermelerin aksine, olgu durumu olarak olaylarda bir zaman sınırlaması yoktur. Örneğin, *kalemin düşmesi* bir olaya; *kalemin saat 12’de düşmesi* bir önermeye işaret etmektedir (Lombard, 1998, s. 282).

Chisholm’a göre olaylar tümeldir ve zamandan bağımsız oldukları için tekrarlanabilirler. Örneğin, Venüs’te dün meydana gelen patlama olayının aynısı bugün yine meydana gelebilir. Chisholm’a göre, aynı olay birden fazla öznede tekrarlanabileceği gibi; olaylar soyut oldukları için, aynı anda aynı öznede birden fazla olay meydana gelebilir.

Lombard, Chisholm’un olay anlayışına itiraz etmektedir. Lombard’a göre olaylar değişim olarak tanımlanıyorsa, bir nesnenin sahip olduğu bir özelliğin başka bir özelliğe dönüşebilmesi, yani değişimin oluşabilmesi için zamana ihtiyaç vardır, çünkü bir nesne aynı zaman diliminde iki zıt özelliğe aynı anda sahip olamaz. Dolayısıyla, Chisholm’un zamansız olay anlayışı kabul edilemez; çünkü olayların meydana gelebilmesi ve tekrarlanabilmesi için zaman zorunludur. (Lombard, 1998, s. 282).

4. Değişim Olarak Olaylar (Lombard’ın Olay Anlayışı):

Lombard, olayları “değişim” (değişme) kavramıyla açıklamaktadır. Değişim, nesnenin bir özellikten başka bir özelliğe geçmesidir ve bu nedenle olay, nesnenin bir özellikten başka bir özelliğe geçmesi olarak tanımlanır. Bir nesne, ancak ve ancak t anında sahip olduğu özelliğe t_2 anında sahip değilse, değişimin öznesidir. Olaylar, değişme ifade edecek biçimde özellik örneklenmesidir. Lombard’a göre, Kim olayları sadece bir özellik ile tanımladığından onun olay tanımı değişimlere işaret etmez. Oysa olaylar, değişimlerdir ve değişimin meydana gelebilmesi için en az iki özellik gerekir (Lombard, 1999, s. 356).

Bu anlayışa göre, bir olayın meydana gelebilmesi için mutlaka değişimin olması gerekir, ancak Lombard’a göre her değişim olay değildir. Örneğin, “Xanthippe’nin dul kalması”, “Ali’nin amca olması” birer değişimi ifade eder ve Lombard, bu tür değişimlere Cambridge değişimleri veya bağıntısal değişimler (*Cambridge changes*) adını verir. Xanthippe’nin dul kalmasında, Xanthippe’de gerçekten bir değişim var

mıdır? Lombard'a göre bağıntısal olaylar, iki nesne arasındaki ilişkide meydana gelen değişimler olduğu için gerçek olaylar değildir. Bağıntısal değişim, meydana geldiğini nesnenin gerçek bir değişmesi değil; nesnenin başka nesnelere olan ilişkisindeki bir değişimdir. "Xanthippe'nin dul kalması" Lombard'a göre, olay değildir. Xanthippe'nin dul kalması, Sokrates'in ölümünün neden olduğu bir durumdur. Yani bu, kendisi de bir değişim olan "Sokrates'in ölümü"nü ortaya çıkarttığı bir değişimdir. "Dul kalma" özelliği bağımlı bir özelliktir ve Xanthippe'de herhangi bir değişim yaratmayacağı için "olay" sayılmaz. Bağıntılı değişim dediğimiz değişimler, başka bir değişime bağlı olarak ortaya çıkan değişimlerdir. Başka bir deyişle, Xanthippe'nin dul kalması, Sokrates'in ölümü olmaksızın ortaya çıkabilecek bir değişim değildir ve bu nedenle olay sayılmaz.

Lombard'a göre, olaylar tikel, somut, tarihli, tekrarlan(a)mayan değişimlerdir (1999, s. 361). Bir değişimin olay kabul edilebilmesi için değişimin, nesnenin sahip olduğu özelliklerden birinde gerçekleşmesi gerekir. Lombard, nesnelere sahip olduğu özelliklerden bahsederken *statik özellik* kavramını ortaya atar. Ona göre *statik özellikler*, belirli bir zamanda sahip olduğu; ancak nesnede değişime işaret etmeyen özelliklerdir. *Statik özellikler*, özellik uzayı dediğimiz kümeyi oluştururlar ve bir olayın özü, fiziksel nesnedeki değişimdir ve değişim nesnenin belirli bir zaman diliminde özellik uzayı içindeki hareketidir (Lombard, 1999, ss. 356-64).

B- Ontolojik Kategori Olarak Olayları Temel alan Görüşler veya Olay Ontolojileri:

Olay ontolojileri, dünyanın nesnelere tarafından değil; olgulardan meydana getirildiğini ve olgular yoluyla belirlendiğini iddia eden veya başka bir ifadeyle dünyanın olayların veya olay dizilerinin meydana getirdiği süreçlerden oluştuğunu savunan görüşler olarak tanımlanır. Çalışmanın bu bölümünde Russell ve Whitehead'in olay anlayışları incelenecektir.

1. Russell'ın Olay Anlayışı

Russell, sürekli algılanmamasına rağmen nesnelere sürekliliğinden bahsedilmesinin metafizik bir kuramsallaştırma olduğunu iddia eder. Duyular bize bu dünyadaki bütün değişimlerin altında sürekli ve değişmez bir şeyin bulunması gerektiğine içgüdüsel bir inanç verir ve bu nedenle eriyen buzun suya dönüşmesinde suyun aynı şeyin farklı bir biçimi (hali) olduğuna inanırız. (Russell, 1996, ss. 94-96)

Russell, bilimde kullanılan nesne kavramını geleneksel "madde" kavramı ve bu kavramı ortaya çıkartan tarihsel nedenlere başvurmadan yeniden tanımlanıp yerine deneysel başarısı ve işlevleri aynı olan bir anlayışın getirilmesi gerektiğini savunmakta ve sürekli madde (veya nesne) anlayışı yerine olay kavramı ve olay anlayışını önermektedir. "Bir şey, birbirine süreklilik ve belli nedensel yasalarla bağlı belli bir görüntüler dizisi olarak tanımlanabilir." (Russell, 1996, s. 97). Russell'a göre dünya, birbiri ile farklı ilişkilere sahip çok sayıda olaydan oluşmaktadır. Dünya varoluşlar dünyasıdır. Diğer bir ifadeyle Russell, olayların dünyanın inşa edildiği tuğlalar olduğunu (1964, s. 329) ve sağduyu nesnelere birbiriyle nedensel ilişki içinde olan

olay serileri olduğunu iddia eder (1964, s. 342). Bu nedenle bilim nesnelere çok, olay ve olay serileri ile ilgilenir.

Russell, bilimlerin duyular üzerine kurulabileceğini söyler, çünkü duyumdaki veriler dünyanın gerçek bileşenleridir ve dünya algılarla kurulmaktadır. Russell'a göre her duyum, birbiriyle ilişkili bir olay sistemidir (1927, s. 285). Duyular, ne fiziksel ne de zihinsel malzemelerdir; fakat fiziksel ve zihinsel fenomenleri oluştururlar. Russell bu iddiasıyla fiziksel dünyanın olay ve olay serilerinden oluştuğunu öne süren düşüncesini temellendirmeye çalışmaktadır.

Russell, fiziksel nesnelere olaylar serisi olduğunu kabul eder. Olay ve olay serilerinden fiziksel nesnelere nasıl oluştuğunu açıklamak için Russell, "birliktelik (*comprehension*)", "benzerlik" ve "süreklilik" olmak üzere üç ilke önermektedir. Her olay "birliktelik" (*comprehension*) olarak adlandırılan bir bağıntıya sahiptir. Birlikte varolan (*comprehension*) olaylar kümesi uzay-zamanda en küçük bölgeyi kaplar ve bu bölgeler dört boyutlu bir düzenek oluşturur. Russell'e göre, olaylar, uzay-zamanda, dört boyutlu öğelerdir. (Russell, 1964, s. 344). Bir başka ifadeyle, fiziksel dünya bütünüyle yapısal olarak birbirine benzeyen olay ve olay serilerinin toplamından ve birlikteliğinden oluşmaktadır. Russell'a göre benzerlik ilkesi, birbiri ardına sıralanmış duyular ve bu duyularla gelen veriler değişim gösterebilir bile onları birliktelik içinde algılamamızı sağlar. Yani, bir duyumun önceki ve sonraki duyularla arasındaki benzerlik duyuların bir seri ve süreklilik halinde algılanmasını sağlar. Bu şekilde sürekli nesne düşüncesine ulaşılır. Sonuç olarak Russell'a göre, "Şeyler, fizik yasalarına boyun eğen görüntüler serisidir" (1996, s. 101).

2. Whitehead'in Olay Anlayışı

Whitehead'e göre dünya, sürekli bir değişim ve hareket içindedir; bir an bile olsa durağan kalmaz. Şu anki dünya az önceki dünya değildir. Whitehead, bu değişimi *süreç* olarak adlandırır ve süreçlerin evrensel olduğunu iddia eder. Doğa, parçaları da birer süreç olan bir süreçtir ve bu süreçler doğanın sahip olduğu gerçekliğin tümüne sahiptir (2000, s. 55). Whitehead, doğal varlık olan süreçleri, olayların bileşiği olarak tanımlar.

Olaylar, gerçekliğin ve oluşun zorunlu öğeleridir ve somut gerçekliğe sahiptir. Whitehead'e göre, olaylar arasında çeşitli bağıntılar vardır. Doğanın sürekliliği ve doğadaki çeşitlilik olayların bu bağıntılarla bileşikler oluşturmasıyla ortaya çıkar (1914, s. 68). Diğer bir ifadeyle, olaylar kaplam (*extension*) bağıntısıyla bağlanmış varlıklardır; yani yalıtılmış tek bir olay yoktur ve her olay, kendisinin parçası olan diğer olayları kapsar (Whitehead, 1914, s. 61). Eğer A olayı, B olayına kadar genişliyorsa (A olayı, B olayını kapsıyorsa), B, A'nın bir parçası ve A, B'nin bir parça olduğu bir bütündür (Whitehead, 2000, s. 75). Whitehead'e göre, doğanın sürekliliği kaplam bağıntısından ortaya çıkar; çünkü bu bağıntı olayların, kendilerini meydana getiren parçaların toplamından daha fazlası yapan bir birlikteliğe sahip olmasını sağlar (1914, s. 75). Bir olayı, parçalarının mantıksal toplamı olarak düşünmek bir hatadır, çünkü böyle yaptığımızda olaylardan daha temel varlıkları kabul etmek zorunda kalırız (Whitehead, 1914, s. 77). Oysa Whitehead'e göre olaylar nihai gerçekliklerdir ve var olabilmek için başka varlıklara ihtiyaç duymazlar. Doğanın son gerçekliği olarak olaylar doğrudan algılanır (2000, s. 75).

Olayların bir yapısı vardır ve bu yapı doğanın dışsal yapısını sağlar. Whitehead'e göre olaylar olasılıklı, tekrar meydana gelebilen varlıklar değildir; olaylar doğada her ne oluyorsa o olan varlıklardır (1914, s. 61). Olaylar bütünüyle aktüel (*actual*) varlıklar (1914, s. 62). Olayların yapısının özelliği, uzay ve zamanın niceliksel ve niteliksel bağıntılarından ortaya çıkmasıdır. Uzay ve zaman, bu yapının çeşitli niteliklerini gösteren soyutlamalardır (1914, s. 80). Kısacası, Whitehead'e göre olayların gerçekliği, uzay ve zamanın matematiksel sürekliliğinin temelidir. Bu süreklilikten uzay ve zamanın matematiksel sürekliliğinin yasaları türetilir (1914, s.77).

Bir olay başka olayları kapsayabildiği gibi, süreçler de başka süreçleri kapsayabilir, yani her süreç, diğer süreçlerin parçasıdır ve her süreç kendisinin parçası olan diğer süreçlere sahiptir (1914, s. 69). Süreçler, aktüel varlıkları meydana getirir. Her aktüel varlık, kendinden önceki varlıklar tarafından belirlenir ve kendisinden sonraki varlıkları belirler. Süreçler tek tek süreçlerin bütünü olarak düşünülebilir. Süreçler doğanın sahip olduğu gerçekliğin bütününe sahiptir. Bir sürecin diğerine geçmesi, doğanın zamansal akışını ortaya çıkarır (2000, s. 55). Süreçler amaçsız birer akış değildir.

Whitehead, süreçlerin *moment* dediğimiz son noktaya kadar indirgenebileceğini ve *moment*lerin doğanın üç boyutlu anlık yayılması olduğunu iddia eder. Her *moment* soyutlayıcı kümeler grubudur ve bu kümelerin elemanlarının tümüdür. Olay parçacıkları bir olayın ve olaylar da doğadaki süreçlerin somut parçalarıdır ve dört boyutludur. Nesnelere duyulardan türetilmiş varlıklardır, çünkü nesnelere olaylarla ifade edilen sürekliliklerden meydana gelmektedir (2000, ss. 86-87).

C- Ontolojik Kategori olarak hem olayları hem de nesnelere temel alan görüşler veya Çoğulcu Ontolojiler:

Nesne ve olayları birbirinden farklı kategoriler olarak ele alan üçüncü bir görüş vardır ve buna göre nesne ve olaylar biri diğerine üstün olmaksızın eşit ve her ikisi de dünyanın nihai bileşenleridir. Donald Davidson, ontolojik bir kategori olarak nesne ve olayların eşit ve temel birer kategori olduğunu iddia eder. Bu görüş, Reichenbach'ın bütün önermeler veya bireylere işaret edilen bütün sıradan tikel önermeler iki farklı şekilde yorumlanabilir iddiasına dayanmaktadır. Örneğin, "Ali, 2007 yılında Ankara'da öldü" önermesinde anlatılan durum, "Ankara'da 2007 yılında meydana gelen olay, Ali'nin ölmüş olması özelliğine sahiptir" önermesi ile de ifade edilebilir. Birinci ifadede nesneye; ikinci ifadede ise bir olaya işaret edilmektedir.

Davidson'a göre nesnelere değişir. Bir miskalet hareket eder, bir bebek doğar, bir kibrit yanar. Davidson, genel olarak değişimi anlatan önermeler nedeniyle, özel olarak eylemlerden bahsetmek, nedensel açıklama vermek, zihin-beyin özdeşliğini formüle edebilmek vb. nedenlerden gerçek tikel olarak olaylara ve nesnelere ihtiyaç duyduğumuzu söyler. "Miskalet, bebek veya kibrite ek olarak 'hareket', 'doğum' veya 'yanma' var mıdır?" sorusuna Davidson, var olduğunu düşünmemiz için nedenlerimiz olduğunu öne sürer (1970, s. 25). Davidson'a göre, nesnelereki değişimler olmasına rağmen olayların zaman zaman bir şekilde ilişki içinde oldukları nesnelere göre betimlenmesi ve özdeşleştirilmesi veya nesnelere işaret etmeden olayların tanımlanamayacağını varsaymak bir hatadır (1998, s. 302). Bu nedenle, her ikisinin de

dünyayı oluşturan esas parçalar olduğu kabul edilmelidir. Nesnelere değişiminin söz konusu olduğu bir dünyanın betimlenebilmesi için metafizik bir kategori olarak hem nesnelere hem de olaylara ihtiyaç vardır (Quinton, 1979, s. 199).

Olayların nesnelereki değişimler olarak tanımlanması doğrudur ancak olayların nesnelere bağımlı olduğunu veya olayların nesnelere indirgenebileceğini söylemek yanlış olacaktır. Davidson'a göre olayların nesnelere indirgenebileceğini iddia edenler, "Ali topa vurdu" cümlesinin istenilirse "Topa vuruldu" biçiminde "vurma" olayına işaret etmeden ifade edilebileceğini ama nesneye işaret etmeden asla ifade edilemeyeceğini ve bu nedenle nesnelere olaylardan daha temel olduğunu gösterdiğini iddia etmektedirler. Bu ise kabul edilebilir bir şey değildir.

Davidson, olayları nedensellik bağlamında ele alır ve olayların nedensellik ilişkisi içindeki rolünü ortaya koymaya çalışmaktadır (Lombard, 1998, s. 286). Davidson, olayların özdeşliğini nedensellik ilkesiyle açıklar. Davidson'a göre, iki olay ancak ve ancak aynı sebep ve aynı sonuca sahiplerse özdeşler. Davidson'un bu anlayışı, sebep ve sonuçların da birer olay olması nedeniyle, döngüsellik eleştirisine maruz kalmaktadır (Kim, 1998, s. 314).

Davidson, aynı mekana sahip olan olayların özdeş olduğu veya aynı zaman diliminde meydana geldiğinde özdeş olduğu ilkelerini eleştirmektedir. Davidson'a göre olaylara net bir mekan tayin etmek zordur. Olayları mekana yerleştirmenin en kolay yolu değişimin meydana geldiği nesnenin mekanına yerleştirmektir. Her nesne, evrenin bir parçasıdır ve bundan dolayı, her değişim, evrendeki bir değişimdir. Eş zamanlı bütün olaylar aynı mekana sahiptir, sonucu çıkartılabilir. Davidson, olayın mekanının değişimin meydana geldiği nesnenin mekanı olduğu iddiasını hatalı olarak değerlendirdi (1998, s. 304). Aynı zaman diliminde meydana gelen olayların özdeş olduğu ilkesinin de paradoksa yol açtığını iddia eder. Davidson, paradoksu açıklamak için şu örneği vermektedir: Dünyadan ayrılmadan önce astronotu öldürmek amacıyla uzay gemisinin su tankına zehir attığımızı ve astronotun Mars'a ulaştığında suyu içip öldüğünü düşünelim. Davidson'a göre, suya zehir dökülmesi ve Astronotun ölmesi birbirinden ayrılacak iki olaydır. Bir olay, diğerinden öncedir ve ona neden olmaktadır. "Astronotun öldürülmesi" olayı nerede meydana gelmektedir? En klasik cevap, astronotun öldürülmesi ile zehrin dökülmesinin özdeş olduğudur. Bu durumda astronotun, öldüğünden daha önce öldürüldüğü sonucu çıkmaktadır (1998, s. 305).

Davidson, Chisholm'un olay anlayışını iki farklı olay türü gerektirmediğini söyler; ama tekrarlanamayan olayların da aynı işi göreceğini iddia eder. Chisholm, "Dün gece kalemin kapağını düşürdüm ve bu gece aynı olayı tekrar ettim" cümlesi aynı olayın dün gece ve bu gece örneklediğini iddia eder. Chisholm'a göre "Kalemin kapağının düşmesi" tümel bir olay; dün gece ve bu gece düşürmem ise örnekleridir. Davidson'a göre, Chisholm'un olay anlayışında bazı güçlükler vardır. "Ali, Ağrı Dağı'na tırmandı" cümlesinden "Ali, Türkiye'nin en yüksek dağında tırmandı" cümlesini türetebilmek için, "Ağrı Dağı" ile "Türkiye'nin en yüksek dağı"nın özdeş olduğunu gösteren önermeden daha fazlasına ihtiyacımız yoktur. Fakat olaylar açısından bu iki cümleyi analiz ettiğimizde çıkarımın geçerli olması mümkün değildir. Chisholm'a göre, "Ali'nin Türkiye'nin en yüksek dağına tırmanması" ve "Ali'nin Ağrı Dağı'na tırmanması"nın özdeş olduğunu "Ağrı, Türkiye'deki en yüksek dağıdır" gerçeğinden çıkartamayız. "Ali, Ağrı Dağı'na tırmandı." cümlesi (tekrarlanabilir) bir

olaya işaret etmektedir. “Ali, Türkiye’nin en yüksek dağına tırmandı” cümlesi de aynı olaya işaret eder ancak Ağrı (a) ve “Türkiye’nin en yüksek dağı” (b)nin özdeş olduğunu göstermek için bir dayanak gerekmektedir. (a)’ya özdeş olduğunu iddia ettiğimiz (b)’nin zorunlu olmamasından hareket edebiliriz. Yani, Ağrı dağı, “Türkiye’nin en yüksek dağı” olarak değil, “Türkiye’nin yüksekliği X olan dağı” biçiminde tanımlayabiliriz. (b)’nin olumsal (*contingent*) olması, onu zamana bağımlı kılar. Chisholm olayların zamansız olduğunu iddia edebilmek için bunların özdeş olduğunu kabul etmez, şeklinde bir sonuca ulaşmak mümkündür. Fakat Davidson’a göre, yeterli bir kuram, “zarf niteliğindeki düzenlemelere” izin vermeli ve özdeş olan şeylerin birbiri yerine kullanılmasına olanak tanımalıdır. Bu durum, olayların tikel olmalarını zorunlu kılar (1970, s. 30).

Davidson, parçaları da olay olan bir olay anlayışının da Chisholm’un olay anlayışının yerini alabileceğini iddia eder. Davidson’a göre, bir olay uzamsal veya zamansal olarak kesintili olaylardan meydana gelebilir. Yani, “Benim kalemin kapağını düşürmem” olayı parçaları dün gece ve bu gece meydana gelen tikel bir olaydır. Davidson, bunun için aynı statüde üç olaya ihtiyaç duyduğumuzu söyler (1970, s. 28). Ancak, Davidson’a eleştiri olarak şu söylenebilir: A, Davidson’un tikel olarak tanımlayacağı; B ve C olaylarının toplamı olan bir olay olsun. Örnekle ilişkilendirecek olursak: A, benim kalemin kapağını düşürmem; B, benim kalemin kapağını dün gece düşürmem ve C ise, benim kalemin kapağını bu gece düşürmem olayı olsun. Bu durumda, eğer A, B ve C olaylarından oluşan bir olay ise, A ve B’nin veya A ve C’nin aynı kategorilerde olduğunu söylemek mümkün değildir.

Sonuç Yerine

Bu çalışmada nesnelere olaylardan daha temel varlık kategorisi olduğunu savunan nesne ontolojilerinin; olayların nesnelere daha temel bir varlık kategorisi olduğunu savunan olay ontolojilerinin ve nesne ve olayların eşit derece temel kategoriler olduğunu savunan çoğulcu ontolojilerin görüşleri açıklanmış ve bu görüşlere yapılan felsefi karşı çıkışlar özetlenmiştir. Metafizik varlıklar olarak hem nesnelere hem de olayların bizim için önemli olduğu da dikkate alındığında, bu iki kategoriden hangisinin daha temel bir kategori olduğu sorusu şimdilik cevapsız kalmaktadır; çünkü nesne ve olaylar arasındaki ilişkinin doğasını açıklamaya çalışılan bu görüşlerin hiçbirinin tam ve eksiksiz bir açıklama verebildiği söylenemez. Sonuç olarak, bu sorun şimdilik çözümsüz kalmış ve tartışılmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

- BENNET, J., *Events and Their Names*, Oxford: Clarendon Press, 1988, New York.
- DAVIDSON, Donald, “Events and Particulars”, *Noûs*, Vol. 4, No. 1, 1970, ss. 25-32.
- DAVIDSON, Donald, *Essays on Actions and Events*, Oxford: Clarendon Press, 1980, New York.
- DAVIDSON, Donald, “The Individuation of Events”, *Contemporary Readings in the Foundations of Metaphysics*, Edited by Laurence, S. and Macdonald, C., Blackwell Publishers, 1998, Massachusetts, ss. 295-307.

EVNINE, Simon, *Donald Davidson*, Stanford University Press, 1991, Stanford, California.

FORD, Lewis S. and Kline George L., *Explorations in Whitehead's Philosophy*, Fordham University Press, 1983, New York.

HACKER, P. M. S., "Events and the Exemplification of Properties", *The Philosophical Quarterly*, Vol. 31, No. 124, 1981, ss. 242-247.

KATZ, Bernard D., "Kim on Events", *The Philosophical Review*, Vol. 87, No. 3, 1978, ss. 427- 441.

KIM, Jaegwon, "Events as Property Exemplifications", *Contemporary Readings in the Foundations of Metaphysics*, Edited by Laurence, S. and Macdonald, C., Blackwell Publishers, 1998, Massachusetts, ss. 310-326.

LOMBARD, Lawrence Brian, "Ontologies of Events", *Contemporary Readings in the Foundations of Metaphysics*, Edited by Laurence, S. and Macdonald, C., Blackwell Publishers, 1998, Massachusetts, ss. 277-290.

LOMBARD, Lawrence Brian, "Events", *Metaphysics: Contemporary Readings*, Edited by Hales, Steven D., Wadsworth Publishing Company, 1999, London.

LOWE, E. J., *A Survey of Metaphysics*, Oxford University Press, 2002, New York.

NEIDORF, Robert, *Bifurcation and Events: A Study in Einstein, Russell, and Whitehead*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1959, New Haven.

OUINTON, Anthony, "Objects and Events", *Mind*, New Series, Vol. 88, No. 350, 1979, ss. 197-214.

RASVIHARY, Das, *The Philosophy of Whitehead*, James Clarke & CO. Ltd., 1937, London.

RUSSELL, Bertrand, *Dış Dünya Üzerine Bilgimiz*, Çev. Vehbi Hacıkadıroğlu, Kabcacı Yayınevi, 1996, İstanbul.

RUSSELL, Bertrand, "Logical Atomism", *Logic and Knowledge*, Edited by Marsh, Robert Charles, George Allen & Unwin Ltd., 1964, London.

RUSSELL, Bertrand, *The Analysis of Matter*, Kegan Paul, Trench, Trubner and Company, Ltd., 1927, London.

SIMONS, Peter, "Events", *The Oxford Handbook of Metaphysics*, Edited by Loux, M. J. and Zimmerman D. W., Oxford University Press, 2003, New York.

STEWART, Helen, *The Ontology of Mind: Events, Processes and States*, Oxford: Clarendon Press, 1997, New York.

WHITEHEAD, Alfred N., *Concept of Nature*, Cambridge University Press, 2000, New York.

WHITEHEAD, Alfred N., *Process and Reality: Corrected Edition*, Edited by D. R. Griffin and D. W. Sherburne, The Free Press, 1978, New York.

WHITEHEAD, Alfred N., *An Enquiry Concerning the Principles of Natural Knowledge*, Cambridge University Press, 1919, Cambridge.

ZIMMERMAN, Dean W., "Chisholm and the Essence of Events", *The Philosophy of Roderick M. Chisholm*, Edited by Hahn, Lewis Edwin., Carus Publishing Company, 1997, Illinois, USA.